TRANSPORTUL ŞI DESFACEREA PRODUSELOR MEŞTERILOR SPECIALIZAŢI ÎN PRELUCRAREA LEMNULUI DIN DEPRESIUNEA BEIUŞULUI

de
AUREL CHIRIAC

Realităţile etnografice conservate încă pînă în epoca actuală ne permit reconstituirea, bineînţeles în măsura în care acestea sînt însoţite și de mărturii istorice, arhivistice, lingvistice, etc., coordonatelor existenţiale ale satelor bihorene. Dintre acestea, problema meșteșugurilor sătești, a activităţii meşteşugarilor concentraţi în anumite așezări ce produc pentru piață, deci pentru vînzare, se detaşează tocmai prin mutaţiile pe care le-au declanșat la nivelul comunităţilor rurale dintr-un areal geografic întins și, mai cu seamă, pe planul vieţii social-economice. Faptul că produsele meșteșugarilor respectivi ajung să domine la un moment dat piaţa nu înseamnă decît, așa după cum ne-o confirmă cercetările întreprinse pînă acum, că avem de-a face cu un fenomen cu largi ramificaţii și, totodată, implicații în planul culturii materiale și, în egală măsură, a celei spirituale.

Continuînd analiza acestei realităţi prin prezentarea aspectelor ridicate de transportul și desfacerea produselor confecţionate într-un anumit număr de localităţi din zonă[1], ne-am oprit asupra satelor unde prelucrarea lemnului s-a constituit, la un moment dat, într-o preocupare de bază. Desigur, această specializare, impulsionată de condiţiile social-economice existente în secolele XVIII—XIX, are antecedente temporale îndelungate, lemnul reprezentînd o materie primă de bază pentru poporul român, o materie primă răspîndită, după cum ne-o demonstrează specialiștii care s-au ocupat de studierea pădurilor și a rolului acestora de-a lungul timpurilor[2], în toate formele de relief pînă în secolul al XIX-lea. Cazul Bihorului este elocvent, pădurea fiind o realitate și pentru Cîmpia Crișurilor, Barcăului și Ierului pînă în perioada amintită, la fel ca și pentru zonele

[1] A. Chiriac, *Transportul și desfacerea produselor provenite din satele cu meşteşugari specializaţi în olărit și fierărit din depresiunea Beiuşului*, în „Biharea", VII—VIII, Oradea, 1980, p. 211—240

[2] C. C. Giurescu, *Istoria pădurii din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1975; A. Ilea, *Din istoria pădurilor bihorene pînă la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Biharea", VII—VIII, Oradea, 1980

https://biblioteca-digitala.ro

de deal și munte cu mențiunea că în cele din urmă se păstrează și în continuare, mai cu seamă prin legislațiile ce au protejat integritatea lor[3]. Ca urmare, marea răspîndire a pădurilor a contribuit la utilizarea lemnului în cantitate apreciabilă, situație care a determinat formarea unor deprinderi prin care fiecare sătean, binențeles beneficiind și de un instrumentar tehnic de bază adecvat, și-a realizat cele necesare vieții cotidiene (unelte, piese de mobilier, etc.). Această situație favorabilă s-a materializat pînă în secolul al XVII-lea (delimitarea temporală s-a efectuat pornind de la individualizarea fenomenului discutat începînd cu epoca menționată[4]) în asigurarea, de către fiecare sătean în parte, a unui inventar de strictă necesitate el fiind, din această perspectivă, producătorul și, în egală măsură, consumatorul. De abia, în intervalul de trecere de la societatea medievală la lumea modernă, în condiții social-economice propice, se ajunge la o axare a unor oameni pe o producție destinată pieții, deci la constituirea unei economii complementare, aceasta presupunînd alocare de forță de muncă și timp din cel care pînă atunci era repartizat, în primul rînd, activităților cotidiene consacrate în lumea satelor (agricultura și creșterea animalelor) și datorită căreia, prin realizarea unei continuități în desfacere, meșteșugarii obțineau cele necesare vieții zilnice și, mai cu seamă. cereale. Reprezentativă este, din acest punct de vedere, tocmai Depresiunea Beiușului unde se disting începînd din secolul al XVIII-lea un număr important de meșteșugari grupați în anumite sate, lucrînd pentru piață. și care s-au specializat pe prelucrarea fierului, lutului, pănurii și lemnului.

În ceea ce privește, însă, prelucrarea lemnului tabloul satelor care între secolele XVIII—XX s-au detașat prin profilarea pe acest meșteșug este impresionant. Indiscutabil, ținînd cont de cele precizate deja referitor la problema vizată, ne aflăm în fața unui fenomen care vine să argumenteze convingător existența unei civilizații a lemnului la români, o civilizație de o incontestabilă valoare și originalitate. Persistența și continuitatea acestei coordonate definitorii pentru cultura populară românească este susținută, restrîngîndu-ne la spațiul nostru, de o serie de așezări rurale de aici care s-au impus în perioada menționată în peisajul economic al nord-vestului României prin anumite mărfuri, dar care sînt menționate și în documentele mai vechi (vezi: Urbariul domeniului Beiuș la 1600[5]) prin practicarea aceluiași meșteșug (Budureasa, Gurani, Pietroasa etc.), atunci însă în virtutea obligațiilor pe care le aveau, în cadrul relațiilor

---

[3] A. Ilea, *op. cit.*, p. 95—99

[4] T. Bănățeanu, *Arta populară în satele specializate din raionul Beiuș, Regiunea Oradea*, în „Studii și cercetări de istoria artei", 1—2, București, 1954, p. 34—35; B. Zderciuc, *Cu privire la situația social-economică în localitățile din sudul Raionului Beiuș (Regiunea Crișana) specializate în meșteșuguri artistice de la mijlocul secolului XVIII, pînă la începutul secolului XX*, în „Studii și cercetări de etnografie și artă populară", București, 1965, p. 63—64; A. Chiriac, *Considerații istorice privind apariția satelor cu meșteșugari specializați din Bihor*, în „Biharea", X, Oradea, 1982, p. 123—125

[5] D. Prodan, *Domeniul Beiuș la 1600*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", Cluj, 1962

https://biblioteca-digitala.ro

feudale, față de stăpînul de pămînt. Documentul precizează în acest sens: „... că șase sate, Burda, Cresuia, Cărbunari, Budureasa, Gurani și Pietroasa, fac șindrilă scînduri *(scandulas, asseres)* și alte lucruri sau unelte de lemn *(lignea instrumenta)* necesare cetății Oradea. Sînt obligați de asemenea să care șindrilă și scînduri la Beiuș, iar de acolo să care lemne la Oradea, ca și alte sate"[6].

Revenind la secolele XVIII—XX, alături de amploarea atinsă de meșteșugul prelucrării lemnului pentru piață se detașează și un alt aspect și anume acela al varietății obiectelor, trăsătură influențată direct de cerere și, totodată, de diversitatea esențelor utilizate pentru cioplirea lor (gorun, fag, brad, salcîm, paltin, alun, etc.), ambele fiind rezultatul unei experiențe cristalizate în timp, experiențe ce poate fi depistată atît în modul de alegere a esențelor de lemn, cît și în calitatea indiscutabilă a mărfurilor[7]. Mai mult chiar, cu toate că ne-am restrîns cercetarea la Depresiunea Beiușului este de remarcat această diversitate cu caracter intensiv, am preciza, pentru toți Munții Apuseni, spațiu care a oferit cadrul natural și a creat condiții social-economice necesare dezvoltării meșteșugurilor. De altfel, în urma cunoașterii realităților din perioada interbelică (aici au fost incluse și localități din zona Beiușului) se constată inclusiv pentru acele vremuri o situație identică, din punctul de vedere al prelucrării lemnului, cu epocile mai vechi. „Într'adevăr, nici o regiune din țară, nu ne arată o varietate mai mare de ocupațiuni în industria lemnului, ca Munții Apuseni (...).

Industria casnică a lemnului, în Munții Apuseni este divizată și specializată. Una și aceiaș persoană în cele mai multe cazuri nu cunoaște decît o singură specializare la perfecție; bine înțeles că poate executa lucrări și din alte specializări dar îndeletnicirea odată fixată, îi rămîne credincios toată viața"[8].

Hambarele și lăzile de zestre de Budureasa; scările și rudele de căruță de la Cresuia; furcile de lemn, greblele, cozile utilizate pentru diferite unelte confecționate la Burda, Cresuia, Beiușele și, mai ales, Criștioru de Sus; jugurile valorificate de sătenii din Tărcăița și Beiușele; spetele celor din Valea Neagră de Jos; roțile de căruță datorate meșterilor din Mierag, Topa de Jos și de Sus, Feneriș, Tărcăița; carele de Tărcăița; oboroacele, brădiile confecționate la Gurani; războaiele de țesut cioplite la Ceișoara și Criștioru de Sus; lavițele, scaunele modelate la Tărcăița, și Chișcău, atestă, împreună, o situație cu profunde implicații în lumea satelor zonei. Cert este că toată această imagine asociată teritoriului discutat explică un mod de existență, un mod de trai în care specializarea pe

---

[6] Idem, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, București, 1968, p. 596

[7] T. Bănățeanu, *op. cit.;* B. Zderciuc, *op. cit.;* I. Godea, *Meșteșugul lăzilor de zestre în Țara Crișurilor*, în „Contribuții la cunoașterea etnografiei din Țara Crișurilor", 10, Oradea, 1971, p. 130—131

[8] I. I. Ciomac, V. Popa-Necșa, *Munții Apuseni. Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni*, București, 1936, p. 210—211

https://biblioteca-digitala.ro

meșteșuguri în anumite sate nu a însemnat nicidecum renunțarea la ocupațiile de bază, agricultura și creșterea animalelor. Dimpotrivă, în funcția de acestea din urmă s-a ajuns la o coordonare a activității meșteșugărești pornind de la calendarul consacrat al ocupațiilor principale, calendar respectat de orice comunitate rurală. Devenită o economie complementară cu un statut esențial în asigurarea traiului comunităților respective, ele nu afectau și, deci, nu excludeau munca pămîntului din hotarul propriului sat. De altfel, ca și în cazul olarilor și fierarilor[9], meșteșugarii ce s-au axat pe confecționarea și desfacerea produselor din lemn și-au ordonat această preocupare în funcție de ciclurile proprii muncilor agricole. Spre exemplu, budurenii, după cum ne-au demonstrat sugestiv calendarele reconstituite cu ocazia expoziției complexe organizate acestei localități de către secția de etnografie de la Muzeul Țării Crișurilor[10], executau majoritatea operațiilor solicitate de meșteșug iarna (alegerea lemnului, pregătirea pentru prelucrare și asamblare), pentru ca primăvara, vara și toamna, cînd nu erau acaparați de muncile agricole, aceștia să parcurgă distanțe, uneori foarte mari, pentru a valorifica marfa (Planșa I). Datorită căutării hambarelor în principal, dar și a lăzilor de zestre, meșterii din Budureasa au introdus încă din secolul al XIX-lea, tocmai pentru a asigura o continuitate în confecționarea pieselor respective, o inovație tehnică unică după cîte cunoaștem referitor la acest meșteșug, „pălitoarea“ care permitea grăbirea procesului de uscare a lemnului de fag și, în același timp, conducea la o uniformizare cromatică inconfundabilă pentru piesele din acest centru[11].

În cadrul comunității sătești de la Cresuia, renumită prin scările realizate, eșalonarea din punctul de vedere menționat deja, era o realitate adînc înrădăcinată. „Iarna bărbații — după cum subliniază autorul — lucrează în pădure la lemne (. . .), confecționînd scări, pregătind metri steri de lemn pe care-l transportă la Beiuș sau cioplind din lemn de gorun bîrnele destinate caselor pe care ei le desfac prin satele Bihorului“[12]. Pentru ideea relevată de noi semnificativă este constatarea făcută prin care surprinde această eșalonare a activității meșteșugărești în funcție de muncile circumscrise lucrului pămîntului deținut de fiecare: „Primăvara lucrează toți la plug. Vara, femeile și copiii lucrează la cîmp, iar bărbații transportă la câmpie scările coase și făcute în timpul iernii.

La seceratul grâului părăsesc aproape toți satul plecând la câmpie, pe unde lucrează și după terminare se întorc, fiecare la casele lor cu câte 1 sac sau 2 de grâu provizie pentru iarnă. Toamna își adună de pe câmpul lor de munte puținu-l pe care-l au“[13].

---

[9] A. Chiriac, *Transportul și desfacerea . . .*, p. 222—223

[10] B. Ștefănescu, A. Chiriac, *Budureasa la sfîrșitul secolului XIX—începutul secolului XX, reconstituirea unui mod de viață tradițional*, în „Revista Muzeelor“, nr. 2, 1982, p. 23

[11] I. Godea, *op. cit.*, p. 131

[12] P. Stelea, *Viața sătenilor din Cresuia*, Beiuș, 1944, p. 35

[13] *Ibidem*, p. 20

https://biblioteca-digitala.ro

Confecționatul uneltelor din lemn la Criștioru de Sus era actual mai cu seamă în perioada de trecere din iarnă spre primăvară, cînd modelau furcile, greblele și pregăteau rudele de căruță destinate vînzării. Cu uneltele mergeau, după cum afirmă informatorii, în aprilie, mai, iunie și iulie, cînd erau foarte cerute. În schimb rudele de căruță se comercializau tot timpul anului și în acest caz fără să fie afectate ocupațiile de bază[14] (Planșa II).

În ceea ce privește spătarii din Valea Neagră de Jos, aceștia își procurau materia primă toamna, lăsînd-o să se usuce pînă în primăvară cînd asamblau aceste produse pe care apoi le desfăceau în vestul României[15].

Dulgherii din satul Meziad pregăteau și, apoi, confecționau case „de la talpă pînă la coarne", iarna și primăvara, pentru ca să poată să le vîndă prin alte sate, pînă pe cursul inferior al Crișului Negru[16].

După cum putem constata — situația fiind identică și în cazul celorlalți meșteșugari specializați în confecționarea jugurilor, căruțelor, etc. —, se poate surprinde nu numai această ritmicitate subordonată unor etape precise din ciclul muncii unui an, ci și o concordanță între confecționarea anumitor tipuri de unelte și cererea acestora tocmai în momentul respectiv. De fapt, toată această coordonare a vieții corespunde unui ritm existențial care era propriu fiecărei comunități sătești, ritm maturizat în timp și în conformitate cu realitățile social-economice din perioadele în cauză.

Desfacerea și transportul produselor

1. Pentru a putea participa cu piesele lucrate la tîrgurile săptămînale de la Beiuș și Vașcău sau pentru a putea ajunge în zonele unde schimbul propus le satisfăcea pretențiile, meșteșugarii și-au creat un sistem de transport unitar și bine organizat. Astfel, lădarii din Budureasa, pe lîngă frecventarea celor două tîrguri aflate în apropiere, treptat, și-au extins aria de cuprindere spre cîmpie și, în mod special, spre cea a Crișurilor. Cu acest prilej, cu toate că mergeau mai mulți pe același traseu exista o înțelegere prealabilă între meșteșugari, înțelegere prin care concurența era evitată. De fapt, concurența aici avea un rol pozitiv, deoarece nu viza niciodată subminarea intereselor fiecăruia într-un teritoriu sau altul, ci dimpotrivă evitarea acesteia. Cei care aveau căruțe își desfăceau propria marfă. De obicei, pe o căruță se puteau pune două lăzi de zestre finisate și 10—12 piese ce urmau să fie asamblate în momentul vînzării. Lădarii care nu aveau căruțe se asociau, cînd intenționau să par-

[14] Informator Gheorghe Zoica, satul Criștiorul de Sus (Zoicești) nr. 66, comuna Criștiorul de Jos, născut 1900.

[15] Informator Ioan Sabău, satul Valea de Jos nr. 27, comuna Rieni, născut 1932.

[16] I. Godea, *Caracteristici ale culturii populare din Bihor*, București, 1977, p. 111

https://biblioteca-digitala.ro

curgă distanțe mari, cu alții care dețineau acest mijloc de transport și plecau împreună la cîmpie, căruțașului revenindu-i 1/3 din venitul obținut prin valorificarea mărfii[17]. Treptat, pe măsură ce producția devenea tot mai mare, satisfăcînd cererea continuă mai ales de hambare, au apărut cărăușii, dintre consătenii lădarilor. „Lădarul Nistor Gheorghe, de exemplu, vindea lăzile acasă acestor intermediari pe care localnicii îi numeau „cheujeri". Pînă la sfîrșitul veacului trecut lădarii sau cheujerii se „ortăceau" (asociau) în grupuri de 5—6 căruțe și plecau în convoi pînă la Tinca sau Ucuriș. Din aceste două localități se răspîndeau fiecare în altă direcție pentru a nu se concura unul pe altul. Era chiar un fel de „repartiție" a satelor între lădari, în așa fel încît fiecare avea grijă să nu intre în satul în care se afla cu lăzi un alt consătean"[18].

Dacă pentru lădari apariția cărăușilor a fost o necesitate susținută de cererea permanentă a lăzilor de zestre și hambarelor, aspect care a impus o continuitate în muncă de-a lungul unui an și care a dus, probabil, la apariția „pălitoarei", atunci pentru meșterii lemnari din Criștioru de Sus existența intermediarilor nu se impunea. Aceștia se asociau cîte doi, trei meșteșugari, fiecare cu căruță proprie și mergeau regulat la tîrgurile de la Vașcău și Beiuș, precum și la altele situate în zonele limitrofe cu Bihor, dar mai ales în sud, la Buteni[19]. Poate mai mult ca în cazul celorlalte meșteșuguri profilate pe prelucrarea lemnului, aici apare evidentă eșalonarea desfacerii unor tipuri de unelte în funcție de etapa în care se afla desfășurarea muncilor agricole și de traseul pe care-l parcurgeau. Astfel, pe drumul spre Timișoara, ce trecea constant prin Gurahonț și Arad, vindeau constant rude de căruță, pe cînd pe traseul: Vașcău—Beiuș—Holod—Tinca—Salonta—Oradea sau Tinca—Arad, ofereau furci, greble, lopeți, vînturiști, etc.[20]. Indiscutabil se detașează și acum sistemul împărțirii ariei de desfacere pentru a evita concurența inutilă. Putem descifra din acest aspect, care poate fi generalizat, un bun simț ce-și extrage seva din mentalitatea proprie țăranului român, mentalitate izvorîtă dintr-unul din argumentele care au determinat apariția unei producții pentru piață și deci specializarea, cel al asigurării existenței unei familii și, implicit, a întregii comunități.

Pentru spătarii din Valea Neagră de Jos problema valorificării mărfii era relativ mai ușoară. Cu excepția grupului de olari concentrați în partea numită Dîmbul, majoritatea celorlalți săteni confecționau spete pe care apoi le vindeau la cele două tîrguri săptămînale de la Beiuș și Vașcău, precum și în multe părți din nord-vestul României (Ceica, Tinca, Carei, Satu Mare, etc.). Pentru aceasta, în vremurile mai depărtate mergeau pe jos, asociate mai multe persoane, ducînd cu desaga un număr destul de

---

[17] Idem, *Meșteșugul*... p. 145

[18] *Ibidem*, p. 145—146

[19] Informator Gheorghe Zoica, satul Criștiorul de Sus (Zoicești) nr. 66, comuna Criștiorul de Jos, născut 1900.

[20] *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro

mare de spete. Apoi, tot purtînd marfa în desagi, au utilizat calul, trenul și mai tîrziu autobuzul, întotdeauna spre localitățile din zona amintită, netrecînd niciodată pe versantul estic al Munților Apuseni, spre Huedin, căci aici intrau în concurență cu spătarii din Rîșculița, care făceau piese de o calitate superioară celor din Valea Neagră de Jos[21].

2. La fel ca și în cazul fierarilor și olarilor[22] principalele mijloace de transport se încadrează în cele tradiționale pentru spațiul carpato-danubiano-pontic (vezi în acest sens Planșa IV). Sistematizînd după o clasificare utilizată și pe plan european[23], constatăm că s-au folosit în ordinea firească a evoluției în timp și în concordanță cu posibilitățile avute de fiecare meșteșugar la un moment dat, mijloace de transport acționate de *sursa de energie umană* (se remarcă aici purtatul poverilor pasiv, pe spate — desagi, straițe, etc.), apoi, acestea fiind dominante, cele puse în mișcare de *sursa de energie animală* (purtatul poverilor pe spinarea animalelor și transportul pe roți, cu căruța și carul)[24]. Acestora se alătură și utilizarea *energiei hidraulice,* cunoscînd faptul că cele trei Crișuri erau navigabile în evul mediu[25]. Această situație atestată documentar în întreaga această perioadă și confirmată și de o serie de descoperiri arheologice subliniază concludent traficul important ce se derula pe Crișul Repede, Negru[26] și Alb[27]. Chiar și în secolul al XVIII-lea întîlnim încă în documente, că pe Crișul Negru cei din localitatea Tăut se ocupă cu transportarea pe acest rîu „. . . a scîndurilor, albiilor din lemn și a plutelor pe care obișnuiesc să le confecționeze în pădurile domeniale pe lîngă o taxă suportabilă“[28].

3. Și în situația meșteșugarilor profilați pe prelucrarea lemnului, mai ales după ce produsele acestora s-au impus în peisajul economic al zonei, se poate întreprinde o sistematizare a modalităților de valorificare, modalități subordonate relației ce s-a stabilit între cerere și ofertă:

A. Vînzarea lăzilor de zestre și a hambarelor se efectuau *direct din atelierul meșteșugarului,* fie acestor „cheujeri“ (cărăuși), fie unor oameni care au comandat pentru anumite evenimente (nuntă — lăzi de zestre) sau nevoi (hambare) piesele respective. Indiscutabil, această formă de comercializare s-a practicat doar în perioada de maximă răspîndire și, implicit, de acceptare, deci de pătrundere în conștiința locuitorilor din nord-vestul României (sec. XIX—XX). Fără îndoială, și la celelalte meșteșu-

[21] Informator Ioan Sabău, satul Valea de Jos nr. 27, comuna Rieni, născut 1932.

[22] A. Chiriac, *Transportul și desfacerea. . .*, p. 233

[23] M. Bocșe, *Sisteme tradiționale de transport,* în *„Bistrița-Năsăud“*, Bistrița, 1971, p. 278—279

[24] *Ibidem.*

[25] T. Roșu, *Vămi, vaduri și drumuri comerciale bihorene — pînă la jumătatea sec. al XIV-lea,* în „Studii și articole de istorie“, III, București, 1961, p. 75—80.

[26] V. Maxim, Gh. Mudura, *Valorificări etnografice din fondurile arhivistice,* în „Biharea“, II, Oradea, 1974, p. 61; T. Roșu, *op. cit.*, p. 80.

[27] Secția de istorie a Muzeului Țării Crișurilor deține o monoxilă care confirmă cele precizate în text cu privire la vechimea utilizării celor trei rîuri pentru navigație.

[28] V. Maxim, Gh. Mudura, *op. cit.*, p. 61

https://biblioteca-digitala.ro

guri se întîlnește această situație, principalii cumpărători fiind din satele Depresiunii Beiușului, totuși, considerăm că, această modalitate a avut o întrebuințare mai limitată, avînd în vedere necesitatea permanentă de a procura cereale, la cîmpie.

B. O foarte răspîndită metodă de desfacere a fost, indiscutabil, cea *a vînzării în numeroase sate* din nord-vestul României. Afirmația vizează invariabil toate așezările care sînt cunoscute prin meșteșugari specializați în prelucrarea lemnului.

Această modalitate de valorificare a produselor a presupus în timp, odată cu creșterea solicitărilor, o eșalonare a vînzării unor produse în funcție de cerere, de necesitățile reclamate de desfășurarea anumitor activități în timpul anului (vezi în acest sens Planșa III). În general, după cum s-a subliniat deja în lucrare, perioada principală în care mergeau cu obiectele era din primăvară pînă în toamnă și mai exact atunci cînd etapa în care se aflau muncile agricole din hotarul satelor permitea acest lucru. Se desprind, însă, și o serie de situații cînd anumite produse sînt vîndute tot timpul anului (lăzile de zestre, hambare, rude de căruță, scări, juguri, etc.).

C. A treia modalitate constantă și, în egală măsură, principală de valorificare a fost participarea la *tîrgurile săptămînale* de la Beiuș, Vașcău și Oradea, precum și la o serie de altele considerate de fiecare meșteșugar ca importante. Totodată această deschidere către anumite tîrguri săptămînale se explică prin pregătirea unui tip de obiect, în conformitate cu opțiunile cererii. Cele mai importante tîrguri săptămînale frecventate au fost: Beiuș, Oradea, Vașcău, Șimleu, Vadu Crișului, Aleșd, Tinca, Salonta, Beliu, Ineu, Cermei, Pîncota, Arad, Sînicolaul Român, Buteni, Hălmagiu, Cîmpeni, Brad, Debrețin (R. P. Ungaria), Gyula (R. P. Ungaria), multe dintre acestea impunîndu-se și prin ținerea de tîrguri anuale importante, prin posibilitățile de desfacere oferite în acea perioadă. De asemenea, dintre tîrgurile anuale există cîteva care rețineau în mod special atenția meșteșugarilor, cum ar fi cele de la Găina, Hălmagiu („Hălmagiul are tîrguri mari, vestite, la cari se adună locuitorii din 60—80 de sate, aflătoare împrejur. Unul din aceste este târgul sau *bulciul* Sân-Toaderului, cel mai vestit dintre toate...“[29]); Cîmpeni („Cîmpenii însé este însemnat și ca centru comercial al Moților. În el se țin tîrguri mari, vestite (de séptémână și de țeară), la care sé adună Moții din cele mai depărtate văi de munte...“[30]); Oradea, tîrguri anuale care erau nu numai un prilej de vînzare a anumitor produse, ci și unul de sărbătoare, de întîlniri cu multiple implicații și semnificații pe planul interferențelor culturale.

Alături de procesul bine organizat al desfacerii se desprinde și o problemă direct derivată din această practică a străbaterii unor distanțe mari, situație care a generat, indiscutabil, un comportament specific pentru oa-

[29] S. Moldovan, *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898, p. 99
[30] *Ibidem*, p. 97

https://biblioteca-digitala.ro

menii respectivi, comportament determinat de anumiţi factori. În acest sens, existența oamenilor era condiționată de anotimpul respectiv, deci de condițiile atmosferice și, în egală măsură, de relațiile stabilite cu locuitorii așezărilor în cauză. Bunăoară, cei din Criștiorul de Sus, dormeau mai ales în căruță, iar uneori și pe la oameni. Mîncarea pentru cea mai mare parte a drumului și-o asigurau de acasă, ducîndu-și cu ei slănină, cartofi și pîine, ca alimente de bază. Alteori, aceasta în condițiile în care erau nevoiți, apelau la oamenii satelor pe care le străbăteau[31].

De multe ori, unii mergeau cu familia, modalitate care relevă și o altă trăsătură fundamentală a vieţii acestora și anume aceea a unor eventuale munci pe care le puteau practica de-a lungul drumului în zonele de cîmpie și în care putea fi antrenată întreaga familie. De pildă, scărarii din Cresuia, după ce rînduiau marfa în căruță „... își suiau nevasta și copiii — acopereau căruța cu arneu (coviltir) — și plecau la câmpie"[32].

Uneori, lădarii din Budureasa ca și, probabil, ceilalți meșteșugari care mergeau cu diferite produse, aveau probleme cu autoritățile locale de pe unde treceau, căci aceștia din urmă, neținînd cont de documentele care certificau cumpărarea lemnului, confiscau lăzile[33].

Cele cîteva informații sumare deținute reflectă și o altă coordonată fundamentală din existența meșteșugarilor, o coordonată care argumentează complexitatea modului de viață propriu acestora. Deși, de-a lungul drumurilor, contactele principale sînt de ordin economic, totuși, această realitate fiind specifică și celorlalți meșteșugari, acum se realizează și o serie de interferențe ce se răsfrîng în planul vieții social-culturale. Mai mult chiar, la nivelul mentalităților au loc, apreciem, deschideri ce se manifestă în receptarea, din amîndouă sensurile (meșteșugar-localnic și invers), unor aspecte ce sînt acceptate după o prealabilă selecție, în conștiințe.

Pe baza informațiilor deținute am surprins două tipuri, am putea spune clasice, de vînzare-cumpărare, ambele strîns legate și de formele de desfacere menționate mai sus: *în natură* (dominantă pînă în primul sfert al veacului al XX-lea) și *în bani* (a coexistat încă din secolul al XIX-lea ca posibilitate de plată cu primul tip, dar s-a impus în lumea meșteșugarilor de abia înspre mijlocul secolului XX de cînd devine general).

Primul tip de valorificare are antecedente temporale îndelungate, fiind forma principală de efectuare a schimburilor în lumea rurală pînă la cumpăna dintre epoca medievală și modernă în România. Și pentru meșteșugarii din Depresiunea Beiușului, preferința pentru acest schimb în natură își are motivația în necesitatea acoperirii unor cerințe existențiale, realitate care explică și de ce aria de desfacere principală pentru mărfurile respective a fost, în principal, cîmpia.

---

[31] Informator Gheorghe Zoica, satul Criștiorul de Sus (Zoicești) nr. 66, comuna Criștiorul de Jos, născut 1900.
[32] P. Stela, *op. cit.*, p. 17
[33] I. Godea, *Meșteșugul...*, p. 146

https://biblioteca-digitala.ro

Din momentul cînd intreprinderile industriale, indiferent de profil, încep să ofere anumite mărfuri care pînă atunci erau realizate în cadrul economiei rurale, situaţie evidentă mai ales din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se produce o diminuare în realizarea anumitor tipuri de produse meşteşugăreşti (mai puţin cele din lemn), la care se adaugă şi impunerea monedei în procesul desfacerii, vînzarea pe bani devenind, ca atare, primordială.

Drumurile

Considerăm că refacerea unor trasee parcurse şi de meşteşugarii specializaţi în prelucrarea lemnului ne oferă posibilitatea receptării la adevăraţii parametrii a fenomenului discutat şi a conturării zonelor de influenţă şi, implicit, a cunoaşterii relaţiilor economice şi culturale stabilite în timp între românii din spaţiul carpato-danubiano-pontic. Coroborînd cele deţinute cu datele cunoscute despre problema circulaţiei oamenilor în ţările române şi în epocile mai vechi — cum ar fi de pildă pentru Depresiunea Beiuşului documentul de la mijlocul secolului al XV-lea care întăreşte dreptul de a merge la cîmpie a locuitorilor din zonă[34] — se va reuşi, considerăm, reconstituirea cît mai obiectivă şi argumentată a dimensiunilor reale ale circulaţiei circumscrise spaţiului românesc.

Înainte de a preciza traseele propriu-zise, precum şi tîrgurile frecventate trebuie relevată o altă latură semnificativă a fenomenului prezentat, cea a ariilor de influenţă. Bunăoară, centrul principal de desfacere pentru teritoriul în cauză a fost dintotdeauna Beiuşul a cărui atracţie, dincolo de faptul că a fost centrul administrativ, s-a datorat şi acelei ritmicităţi de desfăşurare a tîrgului, coordonată care a condus la constituirea acestuia nu numai într-un loc de schimb economic, ci şi în unul ce se transforma într-un prilej de sărbătoare săptămînală a miilor de ţărani din împrejurimi şi din teritorii mai îndepărtate. Se pare că la aceasta a contribuit şi configuraţia geografică a Depresiunii Beiuşului, deoarece majoritatea drumurilor satelor de aici converg spre Beiuş, cum ar fi de exemplu cele ale satelor din Munţii Piatra Craiului, cît şi a celor din Munţii Codru-Moma[35]. Conscrierile din secolul al XVIII-lea, venind în continuare celor din evul mediu dezvoltat (elocvente sînt mărturiile din Urbariul Domeniului Beiuş la 1600), confirmă această situaţie precizînd că pentru satele districtelor Beiuş, Vaşcău şi Pomezău cel mai apropiat şi, în acelaşi timp, cel mai frecventat tîrg, era Beiuşul[36]. Desigur, aici pot fi incluse şi alte districte cum ar fi Beliu, Salonta şi, chiar, Oradea, de unde veneau oameni fie la tîrgurile săptămînale, fie la cele patru anuale (Sîn-

[34] I. Puşcaş, *Arhiva Episcopiei catolice de Oradea*, în „Revista Arhivelor“, vol. XLII, nr. 1, Bucureşti, 1980, p. 129

[35] T. Roşu, *Beiuşul; tîrgurile săptămînale şi cele de ţară* (manuscris).

[36] Arhivele Statului Bihor, *Fond Prefectura judeţului Bihor*, inv. 41, Dosar 166, f. 252, 257 verso, 273

https://biblioteca-digitala.ro

georz — tîrgul „sluguțelor“ [primăvara]; de „săcerat“ [vara]; de la Sîmedru [toamna]; de Broaște [iarna][37]. Atracția Beiușului conferă acestuia rolul de centru economic important care s-a înscris, prin modul de desfășurare și prin cele oferite, structurilor tradiționale specifice unei mentalități țărănești și, implicit, unui mod de existență specific.

Un al doilea punct de atracție pentru meșteșugari, în general, a fost Oradea, important centru comercial de-a lungul timpului[38]. Privind retrospectiv trebuie să avem în vedere, însă, faptul că satele din districtele Beiuș și Vașcău mergeau spre localitatea precizată în perioada medievală, în primul rînd în virtutea unor obligații feudale pe care le aveau față de stăpînul de pămînt. Odată cu trecerea la o producție pentru piață, în epoca de trecere de la societatea medievală la cea modernă, Oradea a fost preferată de meșteșugarii specializați în prelucrarea lemnului mai cu seamă la data desfășurării tîrgurilor anuale sau atunci cînd parcurgerea unui traseu prilejuia trecerea prin oraș în chiar ziua tîrgului săptămînal. De altfel, se pare, că în secolele XIX și prima parte a lui XX, meșteșugarii din Depresiunea Beiușului au dominat cu mărfurile lor piețele din nord-vestul României, inclusiv Oradea[39], tocmai datorită calității lor.

Alături de aceste două localități care au deținut un rol principal în circuitul economic al nord-vestului României, meșteșugarii specializați în prelucrarea lemnului mai mergeau la o serie de alte tîrguri, aspect care a fost determinat de cele mai multe ori și de apropierea de unul sau altul dintre acestea. Repartizîndu-le pe județe, dar ținînd cont și de preferințele cristalizate în funcție de interese surprindem cîteva grupuri de tîrguri care s-au menținut constant în atenția lemnarilor, precum și a celorlalți meșteșugari. În Bihor, acestea erau: Vașcău, Tinca, Salonta, Tileagd, Aleșd, Vadul Crișului, Marghita, Valea lui Mihai. Celelalte, ce depășesc limitele județului sînt următoarele: Hălmagiu, Buteni, Beliu, Sebiș, Ineu, Gurahonț, Pîncota, Arad, Sînnicolau Mare (județul Arad); Jimbolia, Timișoara (județul Timiș); Cîmpeni, Brad (județul Alba); Negreni (județul Cluj); Carei, Satu Mare (județul Satu Mare); Șimleul Silvaniei, Zalău (județul Sălaj); Debrețin, Gyula (R. P. Ungaria) etc.

Un loc aparte îl deține tîrgul de „fete“ de la Găina. Acesta reprezenta, după cum s-a subliniat în numeroase lucrări, un eveniment de seamă care avea un dublu scop: economic și de sărbătoare. Din cercetările intreprinse pentru cunoașterea semnificației acestui tîrg cu valoare sentimentală remarcabilă pentru oamenii grupați în așezări situate în jurul acestui punct geografic de referință al zonei, reiese că: „Tîrgul Găina (. . .), nu este altceva decât produsul unor condiții sociale, într-un mediu

[37] B. Ștefănescu A. Chiriac, *op. cit.*, p. 23

[38] C. Simu, *Țara Crișurilor în mărturiile călătorilor străini despre țările române*, în „Biharea“, X, Oradea, 1982, p. 205—206

[39] S. Toth, *Tîrgurile din Oradea (III.). Aspecte etno-demografice ale tîrgurilor orădene*, în „Biharea“, VI, Oradea, 1979, p. 135—141

https://biblioteca-digitala.ro

geografic care și-a spus hotărîtor cuvîntul“[40]. Dincolo de considerațiile referitoare la apariția și dezvoltarea acestuia, cercetarea din 1937 relevă diversitatea produselor etalate în prima zi a tîrgului (oale, cojoace, unelte de fier, etc.), dominante fiind cele din lemn: „Fiind un târg unde majoritate participanților se ocupă cu prelucrarea lemnului vom deosebi în primul rând categoria vânzătorilor de obiecte de lemn“[41]. Tabloul redat pentru anul respectiv apreciem că sugerează elocvent o imagine consacrată cu mult timp înainte.

Revenind la meșteșugarii specializați în prelucrarea lemnului surprindem, ca și în cazul celorlalți meșteșugari, acoperirea unor teritorii întinse din nord-vestul României. Totodată, se remarcă și preferința pentru așezările din cîmpie, cu care realizau un firesc și necesar schimb de produse căutate de locuitorii ambelor forme de relief.

Referindu-ne concret la drumurile străbătute ne-am oprit în principal la meșterii lemnari care au parcurs distanțe mari și a căror mărfuri erau căutate și apreciate. Lădarii aveau cîteva trasee principale care erau parcurse conform unui grafic acceptat de toți meșteșugarii. Conform precizărilor dintr-un studiu special dedicat meșteșugului[42] și a informațiilor din teren budurenii străbăteau mai ales următoarele drumuri:

Budureasa — Beiuș — Tinca — Salonta —Arad — Sînicolaul Mare — Jimbolia;
— Șoimi — Ucuriș — Beliu — Ineu;
— Ucuriș — Cermei — Sepreuș — Chișineu Criș — Curtici;
Budureasa — Vașcău — Vîrfuri — Sebiș — Ineu — Pîncota;
— Ceica — Oradea — Diosig;
— Roșia — Tileagd — Aleșd — Vadul Crișului — Negreni.

Meșterii lemnari din Criștioru de Sus își vindeau produsele pe trasee deja verificate:

Criștiorul de Sus — Vîrfuri — Buteni — Gurahonț — Arad — Timișoara;
— Vașcău — Beiuș — Răbăgani — Holod — Tinca — Salonta — Oradea;
— Vașcău — Beiuș — Șoimi — Tinca — Salonta — Oradea.

În ceea ce privește spătarii, aria lor de desfacere era mai limitată, situație determinată, după cum s-a precizat deja, de concurența celor din Rîșculița. Dintre drumurile străbătute se impun cîteva:

Valea Neagră de Jos — Beiuș — Tinca;
— Ceica — Oradea;

---

[40] Fl. Florescu, *Târgul de pe muntele Găina*, în „Sociologia românească“ II, nr. 9—10, Septembrie—Octomvrie, 1937, p. 421

[41] *Ibidem*, p. 424

[42] I. Godea, *op. cit.*, p. 146—147

https://biblioteca-digitala.ro

— Ceica — Oradea — Carei — Satu Mare;
— Vașcău[43].

La rîndul lor, scărarii din Cresuia, după ce aveau făcute cîte 15—20 de scări plecau spre cîmpie unde timp de 2—3 săptămîni își valorificau marfa în schimbul cerealelor[44]. Deci, în acest caz, în Cîmpia de Vest era terenul principal de desfacere. Dintre trasee se desprind:

Cresuia — Beiuș — Șoimi — Tinca — Salonta — Oradea — Valea lui Mihai — Carei;
— Beiuș — Șoimi — Ucuriș — Beliu — Ineu — Pîncota — Arad;
— Șoimi — Tinca — Salonta — Arad — Sînnicolau Mare — Jimbolia.

Pentru meșteșugarii specializați în prelucrarea lemnului din Gurani, Tărcăița, Beiușele, Mierag, Chișcău, Ceișoara, etc., drumurile principale se îndreptau spre Beiuș și Vașcău, unde aveau vadul cel mai bun de vînzare. Pe lîngă participarea la aceste tîrguri săptămînale meșterii respectivi acopereau necesitățile satelor din Depresiunea Beiușului și, foarte rar, din afară. De altfel, se pare că în cazul meșteșugarilor în discuție piața de la Beiuș era suficientă, deoarece aici se întîlneau oameni dintr-un spațiu important, care se aprovizionau cu o gamă largă de produse.

Încă pînă în secolul trecut drumurile pe ape reprezentau o realitate. Pe Crișul Repede, Negru sau Alb, așa cum s-a menționat deja, se cobora cu plutele spre anumite localități situate pe aceste rîuri (Vadul Crișului, Aleșd, Oradea, Beiuș, Tinca, Sebiș, Ineu, Chișineu Criș, Gyula [R. P. Ungaria], etc.), ducînd marfă la tîrguri sau pentru a acoperi unele comenzi.

Desigur, din analiza problemei dezvoltate în lucrare reiese că s-a prezentat un fenomen care reflectă prin toate datele incluse un aspect al unui cadru deosebit de complex de existență, specific Depresiunii Beiușului. În acest sens, exemplele oferite de meșteșugarii specializați în prelucrarea lemnului vin să argumenteze persistența unei realități care reflectă caracteristicile unui mod de viață propriu poporului român.

*

Concluzii

Studierea apariției satelor cu meșteșugari specializați în olărit, fierărit, lemnărit, cojocărit și sumănărit din Bihor ne-a condus spre cunoașterea acestei probleme în întreaga complexitate, complexitate determinată de rolul economic avut la un moment dat de aceste localități, între așezările rurale dintr-un teritoriu important al României. Ca atare, prezentarea valorificării produselor realizate în localitățile respective s-a impus cu atît mai mult cu cît acest aspect este consecința amplorii atinse

[43] Informator Ioan Sabău, satul Valea de Jos nr. 27, comuna Rieni, născut 1932.
[44] P. Stelea, *op. cit.*, p. 17.

https://biblioteca-digitala.ro

de fenomenul în cauză pe o anumită perioadă de timp și într-un areal geografic considerabil. Constituindu-se în economii complementare necesare pentru comunitățile rurale respective, cu repercursiuni imediate în viața localităților cu care au intrat în relații, fiind deci susținute de o comandă socială care a apreciat valoarea și, implicit, utilitatea mărfurilor, acestea din urmă au devenit, după ce s-au stabilizat în conștiința țăranilor din aria cuprinsă, produse preferate chiar și după ce producția de serie a fabricilor a început să domine și piețele Transilvaniei. Această permanetizare în conștiințe a fost, indiscutabil, și rezultatul înscrierii într-un circuit economic care în secolele XVIII, XIX și începutul lui XX a promovat un schimb între zone individualizate din punct de vedere al formelor de relief, în concordanță cu procesul specializării surprins la nivelul acestora, în funcție de resursele economice specifice. Acum, în acest răstimp, are loc, de exemplu, în întreaga Transilvanie o accentuare a contactelor economice între munte și cîmpie[45], în sensul precizat de specialiști, așezările circumscrise formelor de relief înalte oferind produsele meșteșugărești, iar cele din cîmpie, în schimb, cereale. Din această perspectivă Bihorul este un model cît se poate de elocvent, aici funcționînd, realitate susținută chiar de subiectul analizat deja[46], această relație dintre munte și cîmpie constant. Datorită cristalizării unui cadru social-economic favorabil se ajunge, treptat, la constituirea unui întreg sistem al transportului și desfacerii produselor, sistem care corespunde solicitărilor venite din partea cererii și, binențeles, a intereselor meșteșugarilor.

De altfel, concluziile desprinse în urma cunoașterii acestei laturi din activitatea meșteșugarilor la adevărata valoare de exprimare ne relevă faptul că organizarea desfacerii în forme perfecționate este tocmai rezultatul unui stadiu atins în dezvoltarea satelor cu meșteșugari specializați pe planul producției. Pornind de la această constatare considerăm că atunci cînd s-a abordat acest subiect al meșteșugarilor în formula cristalizată și în o serie de sate din Bihor și, mai cu seamă, locul lor între așezările rurale din teritoriul aprovizionat, s-a insistat mai puțin asupra faptului că produsele confecționate de meșteșugarii țărani au venit în primul rînd în întîmpinarea, ținînd cont de parametrii tehnici specifici, pretențiilor țăranilor care au fost principalii cumpărători. Avem de-a face, deci, cu *produse țărănești* atît ca rezultate cît și ca destinație, ele fiind, privite din ambele puncte de vedere, rezultatul unei experiențe transmise de generații, unei experiențe care reflectă adaptarea la un mediu cunoscut. Fără a intra în detalii ne-am oprit la un singur exemplu din multele pe care le-am inclus în materialele anterioare și anume la unul elocvent, cel oferit de fierari care au modelat o diversitate de sape, ne referim la forma și duritatea acestora, diversitate impusă de utilizarea lor pe suprafețe aparținînd unor sate situate în forme de relief distincte[47].

---

[45] B. Surdu, *Situația social-economică a Transilvaniei pînă la răscoala lui Horea*, în „Istoria României", III București, 1964, p. 404

[46] A. Chiriac, *Transportul și desfacerea* . . ., p. 211—240

[47] *Idem, Feronerie populară din Bihor*, Oradea, 1978, p. 56—58

https://biblioteca-digitala.ro

Dincolo de acest circuit economic existent, concluziile evidențiază și o altă față a acestor relații și anume cele stabilite pe plan cultural, din această perspectivă contactele existînd în principal între așezările românești.

1. Dintre concluziile reținute prima este importantă prin faptul că redă o realitate care pentru lumea satelor a fost definitorie și, ca atare, respectată secole de-a rîndul, aceasta fiind măsura unui mod de viață tradițional. Ne referim la *ritmicitate*, parametru care s-a materializat într-un calendar rezultat în urma unor practici îndelungate și care reflectă momentele importante dintr-un an, calendar ce cuprindea toate activitățile vieții țăranilor, transportul și desfacerea produselor efectuîndu-se în funcție de perioadele acceptate de comunitățile sătești, în general. Această ritmicitate în valorificarea mărfurilor s-a datorat tocmai faptului că toată munca meșteșugarilor era organizată în funcție de desfășurarea ocupațiilor principale atît de către meșteșugari, cît și de cei ce solicitau obiectele. Ritmicitatea se desprinde și din momentele detașate atunci cînd se remarcă axarea, în anumite perioade dintr-un an, a producției pe un anumit tip de piesă, satisfăcînd astfel solicitările ivite numai într-o perioadă dintr-un an. Conform ritmicității materializate în existența unor perioade de lucru specifice anumitor meșteșuguri, putem sublinia că procesul de producție ca și valorificarea mărfurilor se integrează unei tradiții care s-a manifestat în modul de ordonare a muncii, ambele fiind emanația firească a unei concepții care reflectă coordonatele unei existențe ce reia o experiență de viață ancorată în realități devenite fundamentale pentru oamenii acestor locuri.

2. Ca urmare a creșterii cererii față de produsele meșteșugarilor din satele cunoscute și, implicit, ca urmare a lărgirii ariei de desfacere s-a cristalizat treptat în conștiințe și un calendar cuprinzînd etapele de desfacere a produselor constant. Perioadele sînt reprezentate pe graficul anexat (Planșa III) care este o sinteză reprezentativă pentru cîteva meșteșuguri. Participarea la tîrguri, în schimb, a presupus o selecție în cazul celor săptămînale și anuale, acestea din urmă fiind stabilite în funcție de importanță și interese. Dincolo de aceste două forme de asigurare a desfacerii putem delimita și ariile preferate de un sat sau grupuri de sate cu meșteșugari specializați din Bihor.

Bunăoară, pentru Depresiunea Beiușului și chiar mai departe, centrul principal de atracție a fost Beiușul, cu renumitul tîrg săptămînal de joia. Aici și-au concentrat punctul de interes fierarii, olarii, lemnarii, cojocarii, sumănarii, etc., din zonă prin faptul că era o piață constantă de desfacere, o piață care asigura din ambele puncte de vedere, al meșteșugarului și al cumpărătorului, o aprovizionare ritmică. În paralel cu rolul de centru economic principal pentru populația sătească dintr-un teritoriu mai mare, tîrgul de la Beiuș era și un prilej de întîlnire între oameni, un prilej de exprimare a specificului național și chiar de interferențe culturale. Totodată trebuie subliniat și un alt aspect, cel al tîrgurilor anuale

https://biblioteca-digitala.ro

organizate în localitate, evenimente importante nu numai din punct de vedere economic, ci și, în cazul unora, din cel social. Este cazul tîrgului „sluguțelor" care se țineau la Sîngeorz și care se alătura celorlalte trei cunoscute: tîrgul de secerat, de la Sîmedru și de „broaște"[48].

Meșteșugarii din zona etnografică a Beiușului mai mergeau permanent la tîrgurile săptămînale de la Vașcău, Ceica, Hălmagiu și Brad, precum și la o serie de altele frecventate din timp în timp: Negreni, Vadul Crișului, Oradea, Aleșd, Tinca, Salonta, Beliu, Ineu, Sebiș, Buteni, Gyula, Debrețin (R. P. Ungaria), etc.

Un al doilea centru important, dar care a fost pentru Crișana principalul centru administrativ, politic și economic, și pe care meșteșugarii nu l-au ocolit niciodată, a fost Oradea. Dacă însă aici meșteșugarii din zona Beiușului veneau fie la tîrgurile anuale pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea (se țineau 6, dintre care la cel din iunie participau comercianți străini, iar din a doua jumătate a aceluiași secol s-a redus la 4, fiecare ținînd cîte o săptămînă[49]), fie cînd traseul pe care-l parcurgeau trecea prin localitate și chiar în zilele cînd avea loc tîrgul săptămînal. Dintre tîrgurile anuale, însă, cel de la Găina s-a impus în rîndul locuitorilor prin semnificația de ansamblu, dar și prin rolul economic avut. Aici se întîlneau meșteșugari de pe teritoriul înconjurător (județele Bihor, Cluj, Alba, Arad, Hunedoara), pentru acest prilej aceștia realizînd o varietate de produse impresionantă și, întotdeauna, de cea mai bună calitate deoarece aici, considerăm, era unul din prilejurile prin care se impuneau unele centre, marfa lor reușind să acapareze, prin calitatea avută, noi piețe de desfacere. De altfel, menținerea în timp, ca și pătrunderea într-o arie geografică mare a produselor originale din satele cu meșteșugari specializați din zona Beiușului s-a datorat calității acestora; adaptării la cerere; consecvenței în aprovizionare de-a lungul unor perioade bine stabilite, toate împreună formînd argumente ce explică aderența foarte mare a oamenilor din nord-vestul României la aceste produse.

3. Pentru a străbate drumurile dorite, ca și pentru a participa la tîrgurile săptămînale sau anuale meșteșugarii au fost obligați să-și organizeze transportul în conformitate cu interesele respective. Ca urmare, cercetările intreprinse pînă acum au relevat două modalități la care s-a recurs în vederea asigurării unei vînzări constante.

La început, deci în secolele XVIII și pînă pe la mijlocul lui XIX, meșteșugarul era și producător și vînzător, el fiind cel care-și ducea marfa spre valorificare. Treptat, pe măsura acaparării de noi piețe, a creșterii continue a solicitărilor, au apărut *cărăușii,* adică intermediarii din chiar satul meșteșugarului sau din cele aflate în împrejurimi, care preluau marfa direct de la sursă, în urma stabilirii unei înțelegeri rentabile pentru ambele părți, îndreptîndu-se spre diferitele teritorii deservite.

48 B. Ștefănescu, A. Chiriac, *op. cit.*, p. 23
49 S. Toth, *op. cit.*, p. 114—116

https://biblioteca-digitala.ro

În ambele situații transportul s-a realizat fie *individual*, modalitate ce a corespuns în general etapei cînd meșteșugarul și-a desfăcut propria marfă la tîrgurile din apropiere și în satele din vecinătate sau cînd un negustor avea comenzi speciale, fie *colectiv*. Cu această a doua ocazie meșteșugarii sau cărăușii formau, în urma unei înțelegeri bine puse la punct, un convoi cu care se deplasau spre un spațiu dinainte stabilit. Cu acest prilej, meșteșugarii mai săraci și care nu posedau mijloace de transport proprii se asociau cu cei ce dețineau căruțe reușind să-și depășească piața de desfacere limitată.

Pornind de la diversitatea meșteșugarilor și, în egală măsură, de la multitudinea obiectelor confecționate și oferite spre vînzare și ținînd cont, în urma cunoașterii situației de ansamblu în acest sens, de modalitățile de transport răspîndite am alcătuit, după modelul adoptat deja[50], un tablou sugestiv al sistemelor și mijloacelor de transport utilizate pentru desfacerea produselor provenite din satele cu meșteșugari specializați (Planșa IV).

O primă categorie cuprinde transportul mărfii prin *folosirea sursei de energie umană*, situație care a corespuns acoperirii unor distanțe relativ mici cum ar fi satele din apropiere, tîrgurile din vecinătate. Aici aparțin ca mijloace specifice: desagii, sacii, la care se adaugă și transportul direct pe spate. A doua categorie grupează mijloacele de transport acționate de *sursa de energie animală*, dintre care se disting, alături de purtatul poverilor pe spinarea animalelor, căruțele ca dominante în peisajul rural românesc.

O a treia categorie, după cum ne-o demonstrează mărturiile ieșite din descoperirile arheologice sau cele consemnate de documentele de arhivă, are în vedere folosirea *sursei de energie a apei*, modalitate de transport pe care o întîlnim prezentă mai ales în cazul celor care s-au preocupat de valorificarea lemnului. În acest sens, după cum o demonstrează informațiile transmise din evul mediu[51], pentru navigație au fost folosite toate cele trei Crișuri (Repede, Negru, Alb), pe acestea ducîndu-se mai cu seamă cu ajutorul plutelor lemne de construcții, scînduri și o serie de alte produse din aceeași materie primă. De asemenea, răspîndită a fost și barca ca mijloc de transport.

În consens cu această imagine sintetică asupra mijloacelor de transport se află și constatarea că ele reflectă o realitate cunoscută și care izvorește din adaptarea oamenilor la un mediu dat, la posibilitățile existente, toate însă subsumate pretențiilor firești ridicate de însuși traiul specific teritoriului în discuție.

4. Importanța subiectului abordat este relevată și de faptul că anumite aspecte ivite în procesul de organizare a desfacerii produselor sînt elocvente și pentru cunoașterea mentalității țărănești. Din acest punct de vedere se detașează modul în care erau stabilite traseele și mai precis

[50] M. Bocșe, *op. cit.*, p. 259—260
[51] T. Roșu, *op. cit.*, p. 75—80; V. Maxim, Gh. Mudura, *op. cit.*, p. 59—61

https://biblioteca-digitala.ro

drumurile pe care mergeau într-o anumită perioadă meșteșugarii, situație care întotdeauna era rezolvată în condiții ce evitau concurența inutilă. Alteori, cînd pe un traseu se întîlneau oameni care aveau aceeași marfă și se găseau deja într-o localitate prin care urma să intre și alt meșteșugar sau cărăuș, cel în cauză evita satul respectiv. Fireasca înțelegere ce o putem desprinde din modul de rezolvare nu numai a acestor situații ci a întregului proces de desfacere a mărfurilor este rezultatul unei concepții despre respectul reciproc, înțeleasă în sensul unei bune colaborări, colaborări necesare între locuitorii care-și cunoșteau exact posibilitățile de trai și respectau niște norme morale transmise de generații.

În consens cu precizările de mai sus se desprinde, după cum s-a mai subliniat deja, și ideea persistenței acestor mărfuri în conștiințe tocmai ca urmare a faptului că pe lîngă calitățile indiscutabile recunoscute unele dintre ele erau prezente în conștiința colectivităților prin integrarea lor nu numai în activitățile zilnice desfășurate, ci și în unele care se înscriu în scenariul bine precizat și respectat al obiceiurilor. Ca urmare, valoarea materială este completată și de una afectivă căci, de pildă, o nuntă fără lada de zestre era de neconceput; construirea unei case presupunea îngroparea la fiecare colț al acesteia a așa numitelor ulcele pentru „statul casei" în care se punea boabe de grîu, porumb, cărbuni, bani, etc. pentru a aduce noroc viitoarei case[52]; ulcica pentru „întors urma" era nelipsită pentru femeile care vroiau să se mărite[53]. Indiscutabil, această realitate ilustrează, alături de alte cauze social-economice, de ce s-au menținut anumite produse între preferințele țăranilor mult timp.

Fără îndoială, considerăm că aceste concluzii sînt suficiente pentru a cunoaște cît mai obiectiv rolul și locul produselor provenite din satele cu meșteșugari specializați din Depresiunea Beiușului și, implicit, a meșteșugarilor care s-au constituit, cel puțin la cumpăna dintre epoca medievală și modernă cînd contextul social-economic a fost favorabil, în economii complementare importante, ele fiind soluții viabile ce s-au dezvoltat pe o tradiție existentă pe acest plan, răspunzînd, în egală măsură, cerințelor circumscrise unui mod de viață propriu satelor românești din nord-vestul României, în special, și din Transilvania, în general.

LE TRANSPORT ET LA VENTE DES PRODUITS DES ARTISANS SPÉCIALISÉS DANS L'USINAGE DU BOIS DE LA DÉPRESSION DE BEIUȘ (DÉPARTAMENT DE BIHOR)

(Résumé)

En analysant le transport et la vente des produits faits par des artisans spécialisés des localités appartenant à la zone ethnographique de Beiuș, ou s'est arrêté dans cette étude sur les villages dans lesquels le façonnage du bois est devenu, à

[52] B. Ștefănescu, Fl. Goina, *Piese etnografice din zona Beiuș—Vașcău*, Oradea, 1979, p. 151—153

[53] *Ibidem*, p. 150.

https://biblioteca-digitala.ro

un moment donné, une occupation significative, activité qui aboutit à la vente des produits sur le marché (XVIII—XIXe siècles).

Les conditions favorables au développement de cette occupation (matière première à foison, dans toutes les formes de relief; contexte socio-économique favorable, dans une période de transition entre l'époque médiévale et celle moderne, la stimulation d'une production pour le marché) nous laissent surprendre la maturité d'un phénomène qui vient argumenter l'existence d'une civilisation du bois chez les Roumains, civilisation d'une incontestable valeur et originalité.

Limité à la Dépression de Beiuș, le tableau des villages profilés sur cette occupation est impressionnant: coffres à dot et huches (Budureasa); échelles (Cresuia); fourches, fauchets, etc. (Burda, Cresuia et Criștiorul de Sus); jougs (Tărcăița, Beiușele); ros (Valea de Jos); roues (Mierag, Feneriș et Tărcăița); chariots (Tărcăița); mesures pour les céréales (Gurani); métiers à tisser (Ceișoara, Criștiorul de Sus); chaises, bancs (Tărcăița, Chișcău) etc.

Tout cela explique une modalité particulière d'existence, modalité qui n'a signifié, en aucun cas, qu'ils avaient renoncé aux occupations principales (l'agriculture et l'élevage du bétail) qui assuraient les produits principaux nécessaires à la vie. De ce fait, on est arrivé à une coordination de l'activité artisanale, ayant comme point de départ le calendrier consacré des occupations principales, calendrier respecté par toutes les communautés rurares.

Vente et transport des produits

1. Pour pouvoir participer aux foires hebdomadaires de Beiuș et Vașcău avec leurs produits ou pour arriver dans les zones où l'échange proposé satisfaisait leurs prétentions, les artisans ont créé un système de transport unitaire et bien mis au point:

a. en certaines périodes, pour transporter la marchandise, plusieurs artisans ayant des chariots s'associaient;

b. la vente des produits, surtout à partir de la IIème moitié du XIXe siècle, a imposé l'apparition des transporteurs, modalité pratiquée surtout par les spécialistes en coffres à dot de Budureasa;

c. on évitait, de la sorte, la concurrence, quand les trajets étaient communs; il y a avait dans ce sens un accord préalable sur les localités qu'ils franchissaient en route.

2. Tout comme dans le cas des forgerons et des potiers, les principaux moyens de transport s'encadrent dans ceux traditionnels pour l'espace carpato-danubien-pontique. En systèmatisant, d'après une classification utilisée sur le plan européen aussi, les artisans spécialisés dans l'usinage du bois ont utilisé des moyens de transport actionnés par: *source d'énergie humaine* (besances, musettes etc.); *source d'énergie hydraulique* (radeaux, barques etc.); *source d'énergie animale* (bêtes de somme, chariot et char).

3. Modalités de vente des produits:

A. Vente directe de l'atelier de l'artisan,

B. Vente dans les villages du Nord-ouest de la Roumanie.

C. Vente aux foires hebdomadaires et annuelles.

La vente-l'achat s'est fait aux XVIII, XIX et XXe siècles en *nature* et en *argent*.

Les routes

Le principal centre de vente pour le territoire dont on parle a été Beiuș où il y avait une foire hebdomadaire constante et quatre foires annuelles importantes, une dans chaque saison. Cela confère à Beiuș un rôle d'important centre économique qui s'est inscrit dans les structures traditionnelles spécifiques d'une mentalité paysanne et, implicitement, d'une modalité d'existence particulière.

https://biblioteca-digitala.ro

Le second centre, fréquenté en général par des artisans, a été Oradea qu'on recherchait soit quand le trajet passait tout près de là, soit aux foires annuelles importantes.

A côté de ces deux localités il y avait aussi des foires hebdomadaires sur le territoire des départements suivants: Bihor, Arad, Cluj, Satu-Mare, Sălaj, etc. De même, les artisans de la zone fréquentaient la foire „de jeunes filles" de Găina qui représentait un important événement annuel ayant un double but: économique et de fête, donc culturel.

La réconstitution des trajets parcourus en tenant compte des préférences de ceux qui faisaient des coffres, échelles et ros, de ceux qui fabriquaient des outils (fourches, fauchets, etc.) nous révèle le fait que l'aire fut significative, contenant dans ce circuit économique les localités du Nord-ouest de la Roumanie.

Conclusions

Partant de l'analyse du transport et de la vente des produits provenant des villages à artisans spécilisés en poterie et ferronnerie (voir *Biharea* VII—VIII, Oradea, 1979—1980) et dans l'usinage du bois de la Dépression de Beiuș, une série de conclusions significatives s'imposent de la perspective de l'ampleur atteinte par cet aspect de l'activité des artisans en général.

1. La première est importante par le fait qu'elle reflète une réalité qui pour le monde rural a été significative et, comme telle, respectée durant des siècles, étant la mesure d'une manière de vivre traditionnelle. Il s'agit de la *rythmicité*, paramètre qui ressort aussi du calendrier établi pour les travaux importants de l'année; on y a introduit, petit à petit, les périodes d'organisation du transport et de la vente des produits par tous les artisans, par les travailleurs du bois aussi (voir Planches I et II).

2. En concordance avec l'accroissement de la demande de produits et, implicitement, comme suite de l'élargissement de l'aire de vente, apparaît un calendrier des routes parcourues et des foires significatives pour les artisans mentionnés, fréquentées depuis lors constamment (Planche III).

3. L'organisation du transport, conformément aux intérêts de chaque artisan a mené à la cristalisation de deux modalités pratiqués: l'artisan du XVIII et du XIX siècle était à la fois producteur et vendeur, c'est lui qui portait sa marchandise à la foire. Plus tard, grâce aux nouvelles foires, aux demandes de plus en plus grandes, on voit apparaître les *transporteurs*, intermédiaires originaires du village de l'artisan ou d'autres localités voisines. Dans les deux cas le transport était soit *individuel*, surtout aux foires plus proches, soit *collectif* (quand les trajets étaient plus longs).

Quant aux moyens de transport généralement utilisés par les artisans potiers, forgerons et ceux qui travaillaient le bois on a le tableau suivant des systèmes et moyens de transport (voir Planche IV):

I. emploi de la *source d'énergie humaine* (besances, musettes, sacs, le transport directement au dos, etc.);

II. emploi de la *source d'énergie animale* (bêtes de somme, chariots, etc.);

III. emploi de la *source d'énergie hydraulique* (radeaux, barques).

4. L'importance du sujet abordé est prouvée aussi par le fait que certains aspects du processus d'organisation de la vente des produits sont éloquents pour la connaissance de la mentalité paysanne aussi. De ce point de vue on remarque la manière d'éviter la concurrence, situation qui reflète une conception transmise de père en fils menant à une collaboration naturelle entre les artisans.

De même, on impose aussi l'idée de la persistance des marchandises dans les conscience, justement comme suite du fait que, à côté des qualités de ces produits, la plupart d'entre elles s'encadre non seulement dans les activités quotidiennes, mais

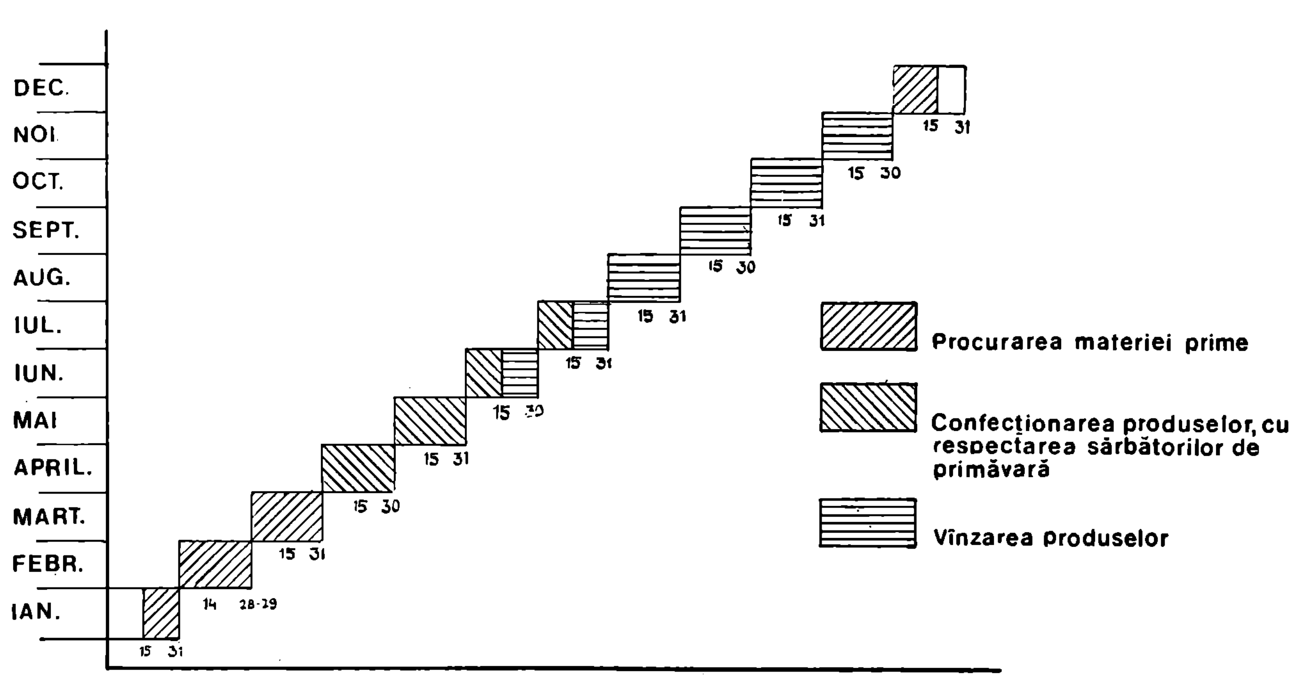
https://biblioteca-digitala.ro

aussi dans le scénario bien précisé et respecté des coutumes. Donc, quelques-unes ont également une valeur affective indéniable car, par exemple, un mariage sans coffre à dot était inconcevable; bâtir une maison supposait aussi l'enterrement de blé, maïs, charbons, argent, etc., pour que „la maison dure“ et ait „bonne fortune“.

Pour conclure, il faut souligner que les artisans spécilisés dont on a parlé, ont représenté, au carrefour de l'époque médiévale et celle moderne, quand le contexte socio-économique leur fut favorable, des économies complémentaires importantes, étant des solutions viables répondant aux exigences d'une vie spécifique des villageois roumains du Nord-ouest de la Roumanie, en spécial, et de Transylvnie, en général.

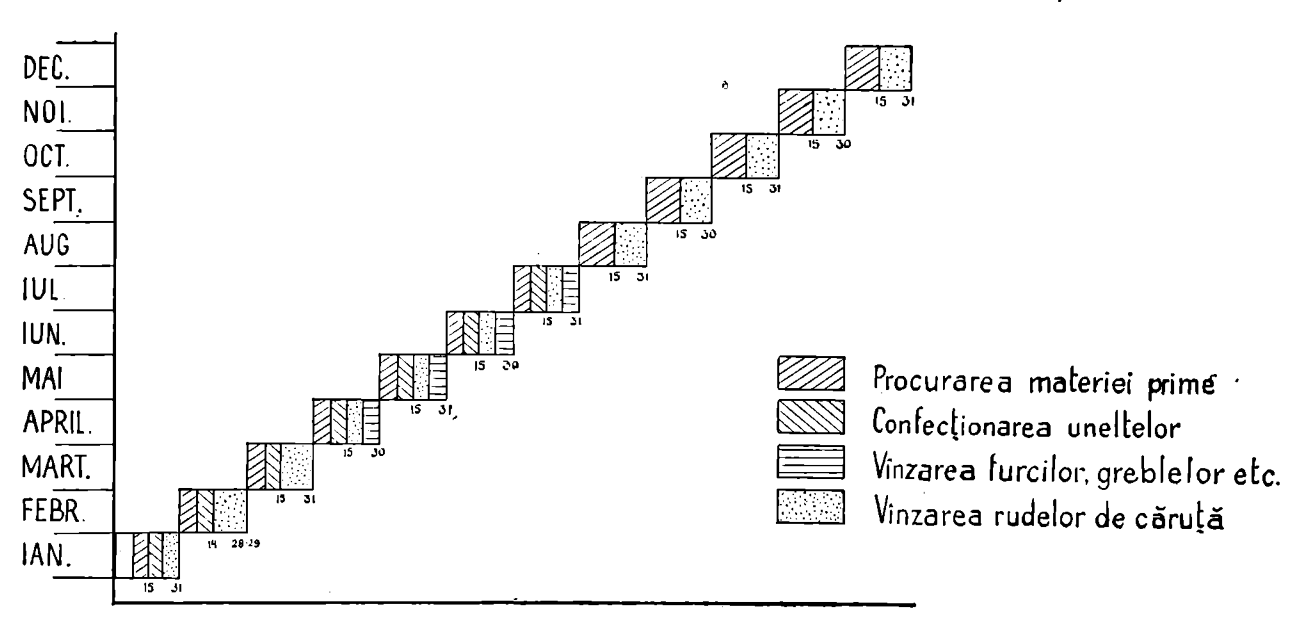
https://biblioteca-digitala.ro

PLANȘA I

https://biblioteca-digitala.ro

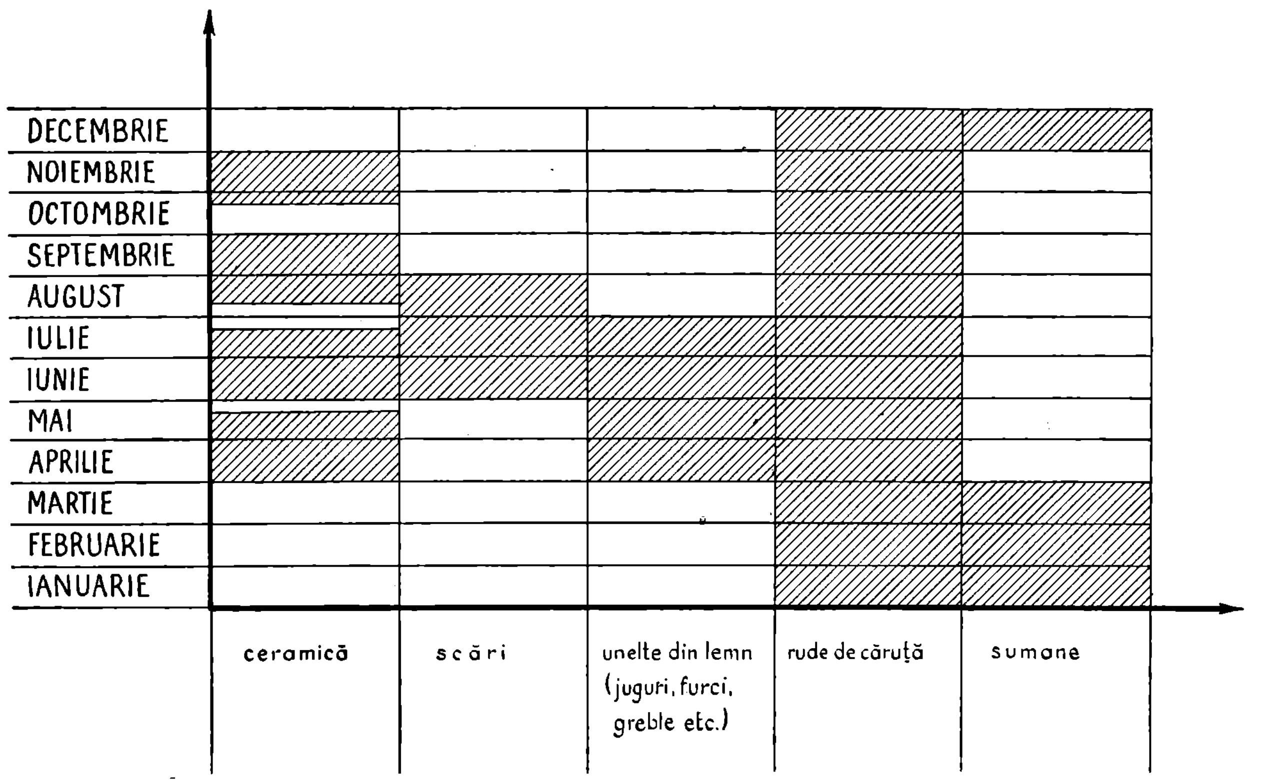
PLANȘA II

https://biblioteca-digitala.ro

PLANȘA III

CALENDARUL CUPRIZÎND ETAPELE DE DESFACERE A PRODUSELOR UNOR MEȘTEȘUGARI DE-A LUNGUL UNUI AN

https://biblioteca-digitala.ro

PLANȘA IV

TABEL SINOPTIC AL SISTEMELOR ȘI MIJLOACELOR DE TRANSPORT

	1	II	III	IV	
A	1	1		1	
	2 — a, b, c, d	2			
			4		
B	1	1			
			a, b — 2	2	a, b, c
C	1 2				

A. Sursa de energie umană
B. Sursa de energie animală
C. Forța hidraulică
I. Sistemul purtatului poverilor cu forța umană activ:
A.1 — Purtatul poverilor cu forță umană activ
2 — Purtatul pasiv:

https://biblioteca-digitala.ro

a — pe cap
b — pe umeri
c — în bandulieră
d — pe spate
B.1 — Purtatul poverilor cu forță animală, pe spinarea animalelor
II. Transportul prin tîrîre:
A.1 — cu sarcina
2 — pe găteje
B.1 — pe găteje
III. Transportul prin alunecare:
A.4 — sania
B.2. —sania: a — sania mică
b — sania mare
IV. A.1 — roaba
B.2 — carul cu patru roți: a — carul mare
b — carul treisferturi
c — căruța
C.1 — pluta
2 — luntre

https://biblioteca-digitala.ro